

Гавриловська К.П. Дослідження особливостей ставлення чоловіків до самотніх матерів / Ксенія Гавриловська // Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні: Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 22-23 лютого 2019 року). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. – Ч.1. – С. 6-10.

К. П. Гавриловська

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної та практичної психології

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

м. Житомир, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ

СТАВЛЕННЯ ЧОЛОВІКІВ ДО САМОТНІХ МАТЕРІВ

Проблема соціального благополуччя особистості на сучасному етапі розвитку суспільства є вкрай актуальною. Особливо гострою вона є для самотніх жінок, зокрема тих, що виховують одну дитину чи кількох дітей. Така жінка несе відповідальність не лише за свою долю, але і за долю (долі) своїх нащадків. Допомога держави, соціуму дуже часто або відсутня взагалі, або є мінімальною. У дослідженні планується описати феномен соціального благополуччя самотніх жінок, виявити його складові.

Дослідженням феномену соціального благополуччя займалися такі дослідники, як Г.В. Разинський, О.Ю. Костіна, М.О. Батурин, С.О. Башкатов, Н.В. Гафарова та ін. Психологічні аспекти самотності досліджувала О.І. Сорова. С.Г. Корчагіна описала види самотності та психологічні механізми її виникнення. Дослідженням проблеми самотніх матерів займалися: М.А. Мягкова (опис психологічних типів самотніх матерів), Б.І. Кочубей (проаналізовано основні помилки, які здійснює самотня мати в процесі виховання дитини), Я.Е. Болдова (вивчення ставлення різних вікових категорій населення до самотніх матерів) та ін. Існує брак емпіричних досліджень умов соціального благополуччя самотніх жінок, зокрема особливостей ставлення до них з боку чоловіків.

Для проведення дослідження за його категоріальну основу обрано визначення соціального благополуччя у його вузькому розумінні: як наявність позитивних міжособистісних взаємодій, безумовного прийняття жіночої самотності на рівні соціуму, позитивного ставлення і розуміння.

Жінки, що самотійно виховують дітей, стикаються з великою кількістю проблем та труднощів. Однією з таких проблем є неоднозначне ставлення суспільства до них. Узагальнюючи результати теоретичних досліджень, можна стверджувати, що у суспільстві наявні негативні стереотипи щодо самотніх матерів. Формування таких стереотипів почалося досить давно. У давні часи жінка не мала жодного права обирати свою долю, вона існувала лише в якості дітородної сили, що мала збільшувати могутність роду. Століттями рішення про заміжжя приймалося близькими родичами, статусними особами – але не самою жінкою. Нині жінки мають право обирати: бути в шлюбі чи бути на самоті. Все більш привабливим виглядає другий варіант: жінка в сучасному світі далеко не завжди потребує матеріальної підтримки чоловіка, вона має роботу, достатньо сильна й врівноважена для того, щоб самотійно виховати дитину. Але як реагує на цей її вибір соціальне оточення? Дуже рідко реакція є схвальною чи позитивною.

У колективному несвідомому все ще зберігається неусвідомлений осуд жіночої самотності, перебування в шлюбі є соціально бажаним, а самотні жінки зазнають страждань через неприйняття їх вибору, через знецінення будь-яких досягнень, якщо вони не підкріплені «штампом в паспорті».

Ставлення до самотньої матері досить негативне (від жалості до зневаги): соціум не давав дозволу цій жінці бути матір'ю, не відбулися всі необхідні традиційні ритуали (сватання, весілля тощо). Через це самотні матері, переважно, прагнуть повного об'єднання зі своєю дитиною, концентруються на ній через прагнення створити разом із дитиною самодостатній світ. Паралельно вони продовжують пошуки чоловіка – щоб позбавитися стигми «незаміжньої».

У ставленні до самотньої розлученої матері чи вдови соціум більш поблажливий; спільнота була свідком дотримання шлюбних традицій, батько

дитини (дітей) відомий, тому свобода розлученої жінки чи вдови сприймається як трагічна випадковість, а не як результат вільного вибору, через це рівень негативу по відношенню до таких жінок значно менший.

Соціально бажаним є вступ у новий шлюб для всіх категорій самотніх матерів. Проте реалізувати це складно: звичка ставити дитину на чільне місце в своєму житті заважає самотнім матерям будувати стосунки в новій родині, травматичне переживання зради або смерті попереднього партнера змушує бути обережними і відверто заважає робити нового чоловіка центром і смислом свого життя [1]. Крім того, імовірно, започаткувати нову родину самотнім матерям важко і через те, що їх досить негативно сприймають чоловіки, потенційні шлюбні партнери.

Метою дослідження є виявити психосемантичні характеристики образу самотніх матерів у свідомості чоловіків. У основу дослідження покладено припущення про те, що чоловіки до образу самотньої матері схильні включати переважно негативні або нейтральні характеристики [2].

Методом дослідження обрано асоціативний експеримент. Вибіркова сукупність дослідження включає 100 чоловіків, мешканців міста Житомир віком від 25 до 45 років із різними соціальними статусами. Емпіричне дослідження проведено практичним психологом Базилюк І.І.

У процесі дослідження учасникам було запропоновано дати по 10 асоціацій на слово-стимул «самотня мати». Завершальним етапом процедури дослідження була обробка слів-асоціацій, які продукували учасники в асоціативному експерименті. Обробка отриманих даних здійснювалася методом контент-аналізу.

Всього досліджувані надали 1000 асоціацій на слово-стимул «самотня мати». Після якісного аналізу ми виявили 4 групи слів-асоціацій:

- «негативні емоції та стани» (злість, депресія, страх, спустошена, гнів) – 45%;
- «маскуліність» (сильна, «мужик», різка, впевнена) – 24%;
- «відповідальність» (тягар, труднощі, ноша) – 17%;

- «образливі та лайливі епітети» (некрасива, недоглянута, секонд-хенд) – 14%.

Досліджувані серед усіх асоціацій не назвали жодної, яка має позитивне емоційне забарвлення, відображає радість материнства, характеристики щасливої жінки-матері тощо. Значну кількість слів-асоціацій, що позначають негативні емоції та стани (45%) ми можемо пояснити, зокрема, дією захисного механізму проєкції (коли власні негативні переживання чоловіків (гнів, злість) приписуються тим самотнім жінкам, на яких вони, власне і спрямовані. Чоловіки вважають таких матерів депресивними, пригніченими, сумними через розуміння тягару від необхідності власними силами забезпечувати усім необхідним себе і дітей.

Самотнім матерям приписуються маскулінні характеристики (позитивні чи негативні – але це суто чоловічі характеристики – сила, впевненість). Самотні матері переважно самотні в екзистенційному розумінні. Навіть, якщо зрідка їм допомагають друзі, родичі, ніхто не розв'яже за них щоденні побутові й психологічні проблеми. Самотня мати – метафорично – тримає небо над головами своїх дітей. Тому такі жінки і реально, і у масовій чоловічій свідомості, є дуже сильними особистостями, які самотійно здатні вирішити безліч проблем. Але чи виникає у чоловіків бажання стати партнером людини, яка ніби-то, ні в чому допомоги і не потребує, навпаки – все може вирішити сама? Саме приписування самотнім жінкам суто маскулінних рис є однією з причин складнощів у створенні ними нової сім'ї.

Самотні жінки у сприйманні чоловіків виглядають заклопотаними, втомленими, такими, що втратили свою жіночність, стали схожими на «мужика». Материнство самотніх жінок сприймається чоловіками, власне, як тягар, що позбавляє можливостей для самореалізації.

Щодо особливостей встановлення самотніми матерями соціальних контактів, то, на думку чоловіків, самотні жінки характеризуються замкнутістю, конфліктністю, принциповістю. Образ самотніх матерів у свідомості чоловіків включає й характеристики зовнішнього вигляду жінки.

Досліджувані описують його такими образливими асоціаціями: «недоглянута», «не любить себе», «секонд-хенд». Слід відзначити, що кількість та «брудність» лайливих епітетів по відношенню до самотніх матерів – це єдине, що відрізняє відповіді чоловіків із різними соціальними статусами – чоловіки із низькими соціальними статусами більш агресивні у своєму ставленні до самотніх жінок.

Отже, узагальнюючи результати дослідження, можна сказати, що самотні матері асоціюються переважно з негативно забарвленими емоціями та станами, проявом заклопотаності у соціальній взаємодії та маскулінністю. Самотня мати у свідомості чоловіків маскулінна, заклопотана, пригнічена; ставлення до неї, переважно, негативне, чи, навіть, приховано-агресивне.

Зважаючи на результати дослідження, можна говорити, що проблема соціального благополуччя самотніх жінок у нашій країні є досить актуальною. Держава може приймати гарні закони про захист материнства й дитинства, про толерантність до різних груп населення, про можливості самореалізації для всіх категорій громадян. Проте це не гарантує суб'єктивного відчуття щастя і психологічного благополуччя тим жінкам, чия доля відрізняється від стереотипізованих, загальноприйнятих уявлень. Перспективами роботи є продовження емпіричних досліджень проблеми жіночої самотності, її причин та особливостей суб'єктивного переживання; підготовка та реалізація просвітницької роботи; а також проведення групової консультативної роботи з жінками, що обрали самотність як спосіб реалізації своєї суб'єктності.

Список літератури:

1. Хамитов Н.В. Философия одиночества. Опыт вживания в проблему. К.: Наукова думка, 1995. – 60 с.
2. Гавриловська К.П., Базилук І.І. Образ самотньої матері у свідомості осіб із різними соціальними статусами / К.П. Гавриловська, І.І. Базилук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки: зб.наукових праць. Випуск 3. Том 2. – 2018. С. 133-139.